

ACC. N.R. M. 12684 : 1-4.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Nils-Arvid Bringéus
Härad: N. Åsbo Adress: Örkelljunga
Socken: Örkelljunga Berättat av: slöjdaren Pontus Larsson
Uppteckningsår: 1952 Född år 1869 Sånarp, Örkelljunga sn.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svarvning, s. 1.

Svarvning av spinnrockar, s. 2.-4.

Spinneri... s. 4.

ACC. N:R M. 12684: /

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Svarvning. Av upptecknaren föreligger tidigare en uppteckning efter samme sagesman angående tillverkning av vävskyttlar varmed sagesmannen i många år varit sysselsatt. Denna uppteckning vill komplettera på en punkt. Under en viss typ av vävskyttlar förekommer trärullar för att skyttlarna skall löpa lättare i väven. Dessa rullar svarvades på en mycket primitiv s.k. stångsvarv, för vilken här skall redogöras.

I sagesmannens verkstad i V. Spång finns alltså två st. stångsvarvar. Den ena är något söndrig och har tillhört en numera avlidne broder till sagesmannen, den andra är funktionsduglig och tillhör sagesmannen själv. Den synes å de foton som tagits från verkstaden. Svarven består av en 3,25 m. lång stång gjord av torrt björke, som har god fjädringsförmåga. Stången ligger över ett par tvärslåar i taket, så att den förmår fjädra fritt. Från den tunnaste ändan hänger en lina ner till en trampa. Denna lina beställdes av repslagare i Ängelholm och vara gjord av hampa. Nu har sagesmannen använt en "klockesnor" av hampa. Linan är 135 cm. från fästet till trampan vid golvet. Trampan är 70 cm. lång och 11 cm bred. Den är fäst vid golvet och väggplankorna medelst en träaxel. Svarvningen sker så att en trästång viras några varv om linan, och därefter fästes i ändarna i två hållare. Vid trampningen nedåt roterar ~~stången~~ ^{Svarvjärnen} och svarvning kan ske genom att hålla ett svarvjärn intill ~~stången~~ ^{linan}. Genom svarvstångens elasticitet dras trampan åter

ACC. N:R M. 12684:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

upp varvid svårvpinnen roterar på omvänt håll. Svarvpinnen snurrar således inte ständigt runt utan fram och tillbaka allteftersom trampan går upp eller ner. Dylika svarvar var vanliga förr i trakten och användes t. o. m. av rockasvarvarna. Janne Karlsson i Sånarp hade t. ex. stångsvarv. Själva fästet för svarvpinnen var dock ej i hyvelbänk som hos sagesmannen utan i en stabbe. Ofta var det axlar till trävagnar som svarvades på detta sättet. I Tockarps by var där en vagnmakare som stod och svarvade utomhus stora axlar. Pojkarna fick hjälpa till att trampa. Till trampa hade han en stor plank. Utom denne Janne Karlsson i Sånarp fanns det en annan yrkessvarvare i Grytåsa by, som ej gjorde något annat än svarvade. Men fastän endast dessa var yrkessvarvare så fanns det inte en enda by utan någon var kunnig i svarvning. Svarvaren i Grytåsa svarvade allt möjligt. Janne Karlsson, svarvaren i Sånarp kallades "rockadrejaren". Det var Fritz Janssons, målarens och nämndemannens far. Han var, f. ö. en av de värsta att ivra för järnvägens tillkomst. Han dog i början av seklet. Både Janne Karlsson och Grytåsasvarvaren hade stångsvarv. - Men omkring 1910 kom trampsvarven i bruk i trakten, men på andra håll tidigare. "Stadia Sven" var vagnmakare och skaffade sig en sådan i V. Spång. Han levde in på 1920-talet. Han använde sin svarv till vagnmakeriet. - Anledningen till att även skottemakarna hade egna svarvar var att det var för dyrt att låta någon annan svarva till sig. Då blev där ingen förtjänst.

ACC. N:R M. 12684:3.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Janne Karlsson i Sånarp gjorde mest rockar och garnvindor samt vattensprutor för eldsvådor. De senare bestod av tre rör som sattes i en balja och användes för pumpning. -Träet till spinnrockarna fick han från Ö., Karup. Där hade han en bror som hade såg. Det skulle vara alme, aske och bok till spinnrockarna och det borde vara gammalt och torrt virke. Därtill borde det vara vindtorkat, och ej torkat över ungnsvärme. Träet skulle vara mycket rakt och klövs med yxa och nödja. Utom Janne Karlsson svarvade även hans son Gottfrid en tid. -Karlsson tog 10 kr för spinnrockarna. De kom runtom från Pers-
torp, Oderljunga, Våxtorp och Hishult och beställde spinnrockar. Var bonde som hade en dotter skulle han en spinnrock. Var där många tjejer blev det många spinnrockar. De kom och beställde. Karlsson gjorde även vindor när han hade tid. - När han tillverkade spinnrockshjulet fick han svarva detta på en särskild ställning, som två man fick dra. Hjulet till spinnrockarna brukade han göra om vinterkvällarna. Det tog över tre timmar att svarva ett hjul. Han brukade då ha pojkar till hjälp att dra svarven. Det skulle var byns bästa pågar, starka och kraftiga som kunde dra. De bjöd litta på dem men de fick inget betalt! Det var mest en karaktär att de orkade. "Det var ett kraftprov. De skulle dra jämnt och lägga alla krafter till. Han började sva va med ett rundjärn och tog sedan det flata järnet, och slätade sist med sandpapper. Om han arbetade långt utåt nätterna kunde han göra en spinnrock i veckan, men ej två. Han svarvade al-

ACC. N:R M. 12684:4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

drig upp de olika delarna i större partier, ty det hann han aldrig.
Smidet gjorde en smed i Änalt, järnhandlare August Johanssons far.

Men på 1890-talet satte spinnaren Larsson upp spinneri i Spång vid ån. Han kom från Verum, där det ej gick så bra för honom. Men han tyckte att här hade de så många får att det skulle löna sig. Han gifte sig med Anton Danielssons syster. Sen detta spinneri tillkom blev det slut med spinnrockspinnandet, ty sen gick folk dit och fick ullen spunnen. En annan orsak till att spinneriet upphörde i stugorna var att t.ex. i Sånarp fruntimrena for till Åmerika. - Larsson hade på sitt spinneri bara en spinnare som hette Svensson. De vävde ~~m~~ällanåt schalar och filter där. Han slutade 1917 med spinneriet. Det flyttades ner till Örkelljunga samhälle där nu Bina Magnusson har sin syfabrik. Men det gick ej för Larsson. Inventarierna såldes, och spinneriet försvann. Men i Munka-Ljungby fanns en yllefabrik. Alla bönder härifrån lämnade in där och fick vävt tyg av sin ull.

Enligt Johan Bengtsson, f. 1889 på Kerstinshall bodde även där en rockasvarvare, som hette Salomon Eliasson. Han var kommen från Öderljunga sn. Han dog omkring 1895.